

Haandarbejdet's Fremme

Medlemsblad for Foreningen Haandarbejdet's Fremme

1/marts 2022 27. årgang





Indhold

Pernelle Maegaard arbejder som - maler - keramiker - brodøse og videoinstallatør <i>Af Mette Bielefeldt Bruun og Helle Lippert</i>	4
Indkaldelse til ordinær generalforsamling	8
Filering <i>af Kirsten Lindberg, arkitekt, dr.phil.</i>	9
Telaino Magico <i>af Kirsten Lindberg, arkitekt, dr.phil.</i>	12
Orchis <i>af Kirsten Lindberg, arkitekt, dr.phil.</i>	14
Idéside: Påskeæg <i>af Pia Matthiessen</i>	17
Haandarbejdets Fremmes gave til H.M. Dronningens 50 års regeringsjubilæum	21
Anne og Jonas giver møbler og hjem nyt liv <i>af Helle Lippert</i>	22
Haandarbejdets Fremmes gave til Kronprinsessen i anledning af hendes 50 års fødselsdag	24
Margrethe Hald og de historiske håndarbejdsteknikker sprang og nålebinding <i>af Morten Grymer-Hansen og Ulrikka Mokdad</i>	25
Nyt fra produktionen	29
Idéside: Påskeløber med tulipaner og trekanter <i>af Doris Güttler og Laila Glienke.</i>	32
Aktivitetskalender	34
Haandarbejdets Fremms kurser	36
Forhandlerliste	38
Lidt af hvert	39

Besøg os på www.haandarbejdetsfremme.info
www.facebook.com/haandarbejdetsfremme
www.instagram.com/haandarbejdetsfremme

For- og bagside

*Broderi og keramikværker af
Pernelle Maegaard*



Henvendelse til FORENINGEN HAANDARBEJDETS FREMME

kan rettes til nedennævnte:

Formand Anita Jørgensen

Bakkesvinget 15e

6340 Kruså

Tlf. 29 33 02 29

E-mail: anita.jorgensen@hotmail.dk



Margrethe Hald og de historiske håndarbejdsteknikker *sprang* og *nålebinding*

Af historiker Morten Grymer-Hansen og kunsthistoriker Ulrikka Mokdad

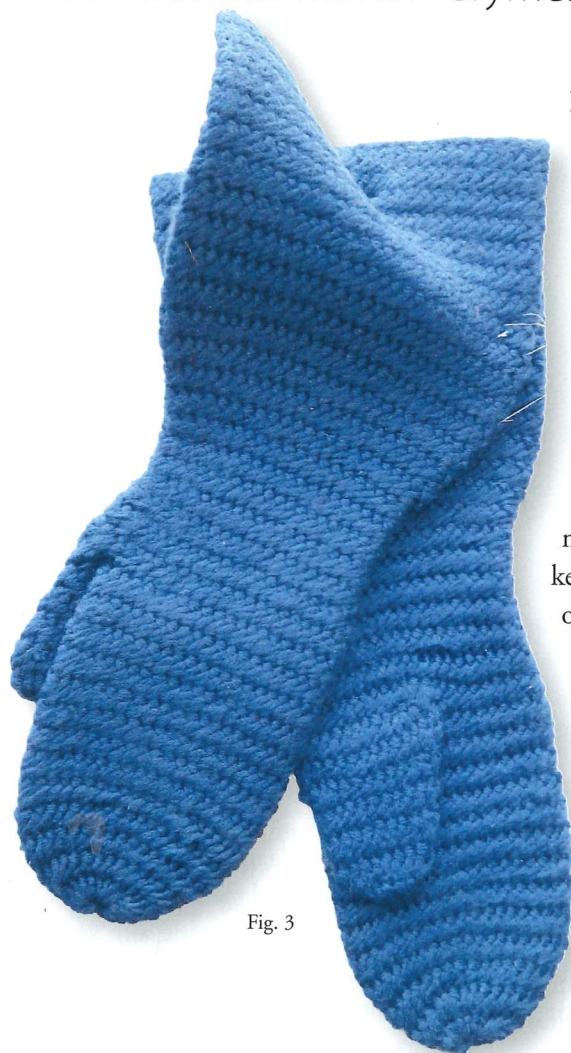


Fig. 3

Tekstilforskeren Margrethe Hald var i sin forskning særdeles optaget af at klarlægge hvordan og med hvilke redskaber Nationalmuseets arkæologiske tekstiler fra såvel bronzealderen som jernalderen var fremstillet.

I vores foregående artikel om Hald i novemberudgaven af herværende blad redegjorde vi for hendes opdagelse af, at den såkaldte rundvæv havde været anvendt til at væve nogle af de tekstiler fra tidlig jernalder, der er fundet i danske tørvemoser, bl. a. den berømte Huldremose-peplos.

I denne artikel vil vi fortælle om nogle af de andre tekstilteknikker, som Hald studerede intenst og som hun ønskede at videregive til håndarbejdsinteresserede kvinder i Danmark. Hendes forskning i disse teknikker fandt sted både på Nationalmuseet i Danmark og andre museer i ind- og udland, hvor hun analyserede et antal historiske huer, hårnet, vanter og sokker i deres samlinger. Lige som det var tilfældet for hendes forskning i rundvæven lykkedes det hende i flere tilfælde at komme i kontakt med tekstilhåndværkere, der endnu mestrede teknikkerne og kunne undervise hende i dem.

Nålebinding

Nålebinding minder teknisk en del om både strik og hækling, men hvor

man ved strik og hækling kan arbejde med en meget lang ubrudt tråd i form af et garnnøgle, fordi tråden ikke trækkes igennem og dermed låser hver maske, trækkes tråden hele vejen igennem hver maske ved nålebinding. Det betyder, at man kun kan arbejde med en tråd af en vis længde og at man er nødt til at binde en ny længde tråd til fra tid til anden, når ens arbejdsstråd er ved at slippe op. Dermed forbliver nålebindingen en temmelig langsommelig teknik i forhold til andre masketeknikker og måske er det derfor, at nålebindingen i 1940'erne næsten var forsvundet i glemslen. Hald bemærker om den geografiske udbredelse af nålebindingsteknikken følgende:

Grænserne for denne Sytekniks Udbredelsesomraade kan foreløbig drages mod Nord fra Island til Lapmarken og Finland; ogsaa i russisk Karelen og hos Syrjänerne er den dyrket. Mod Syd og Sydøst kan den følges til Persien og Ægypten, medens den paa den vestlige Halvkugle træffes i Sydamerika og ejendommeligt nok her i Variationer, der er beslægtede med Åslevantens Teknik¹ og med visse Former, som gaar igen i svenske Målkiesier fra den nærmeste Fortid. Ogsaa paa New Guinea forekommer en Variant beslægtet med de svenske og lappiske...²

I 1940 fik Nationalmuseet tilsendt et

¹ Nockert & Possnert: 2002, s.17, s. 65. Åslevanten blev publiceret i 1934 og dengang dateret til romersk jernalder, ca. 200-400 AD. Den blev anset for at være det ældste fund af nålebinding i Skandinavien. En C14-datering har dog rykket dateringen af vanten helt frem til 1510-1640 AD, så nu er de ældst kendte skandinaviske eksempler på nålebinding fra vikingetiden.

² Hald: 1950, s. 396

³ Schreiber Pedersen: 2019, s. 42

sæt nålebundne vanter fra en præst i Sønderjylland, der oplyste, at vanterne var lavet af en ældre kvinde, Sigrød Smidt, fra Lundsmark syd for Ribe. Museets tekstilekspert Margrethe Hald rejste efterfølgende til Jylland for at besøge Sigrød Smidt, der beredvilligt lærte hende den teknik hun havde anvendt til vanterne. Smidt

har lavet dem eller til hvilket formål. Nogle af huerne er alpehuer, så måske er der i de tilfælde tale om forarbejder til Montgomerys hue. Også på Nationalmuseets tekstilværksted i Brede har man adskillige nålebundne tekstiler fra Halts hånd. Det drejer sig om flere par vanter

hæklenaalene med faar en konkurrent, en seks-syv centimeter lang benaal, som kan frembringe tekstiler, hvis svære karakter og enkle mønstre i sig selv opfylder modens krav i dag”⁴

Sprang

Sprang udføres på en form for

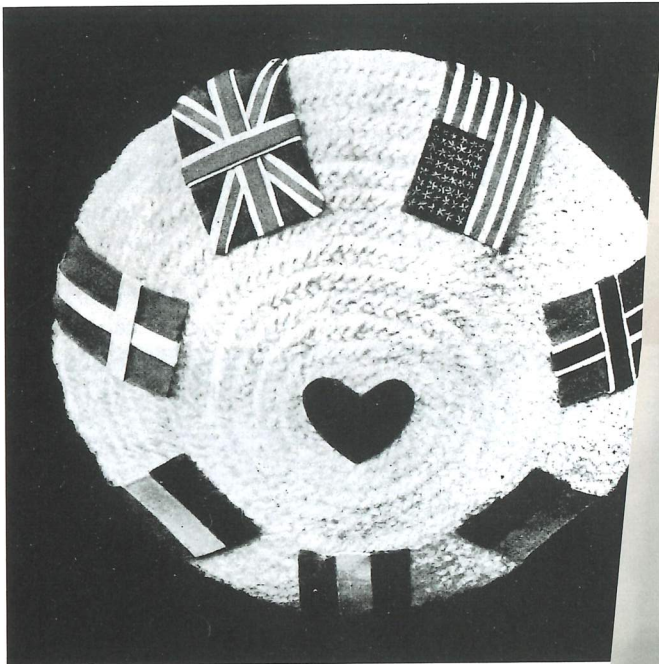


Fig. 1

havde selv, viste det sig, lært teknikken af en endnu ældre mand fra Ribe, der i sin ungdom havde stiftet bekendtskab med ”vantebinding” på vadehavsøen Föhr. På vejen hjem i toget forsøgte Hald sig med noget garn, hun havde købt i Ribe til formålet, og fik i løbet af togtrejsen fremstillet et par nålebundne vanter, der var færdige da toget ankom til Københavns Hovedbanegård. Fem år senere nålebandt hun en såkaldt Monty-hue, en alpehue som feltmarskal Montgomery fik overrakt efter sit indtog i København i maj 1945. (Fig. 1) På Rigsarkivet i København findes et brev med tak fra feltmarskallen, som er sendt til Hald i juni 1945. (Fig. 2)

I CTR's Margrethe Hald-arkiv har vi en æske med otte farvestrålende små nålebundne huer og hatte foruden nogle teknikprøver, som Hald har fremstillet. Vi ved ikke, hvornår hun

og en sok, der lader til at være forsøg på rekonstruktioner af forskellige museumsgenstande (Fig. 3 og fig. 4) Sammen med tekstilværkstedets objekter findes Halts tekniktegninger og opskrifter til hvordan de er udført, så evt. interesserede selv kan forsøge sig udi kunsten. Måske har Hald på et tidspunkt syslet med tanker om at udgive en instruktionsbog om nålebinding og så har de mange forsøg og prøver været tiltænkt en rolle i en sådan bog. Vi ved det ikke. Men det står fast, at hun i september 1949 blev interviewet af en journalist på Politiken forud for udgivelsen af sin doktordisputats og ved den lejlighed udtalte, at hun havde planer om at undervise i nålebinding og give denne teknik tilbage til landets kvinder – og udlandets med. ”Strikkepindene og

ramme, hvor de længdegående tråde, trenden, spændes ud mellem to smalle rundstokke på samme måde som ved vævning. Den ene af rundstokkene må kunne rykkes tættere på den anden under arbejdsprocessen, da trenden bliver kortere som arbejdet skrider frem. Til forskel fra vævning tilføres intet islæt og stoffets maskestruktur skabes ved at trendtrådene snos om hinanden. Stoffets mønster bliver ens i begge ender og hele systemet låses fast af en tråd, der indsættes i midten.

”Traadene sammenslynges nu efter bestemte Regler, og der dannes en Slags Slyngninger eller Masker, hvoraf der efterhaanden opbygges et netagtigt Stof. Maskerne tages op med Hænderne, og Fletningen begyndes foroven i den Side af Rendingen, som

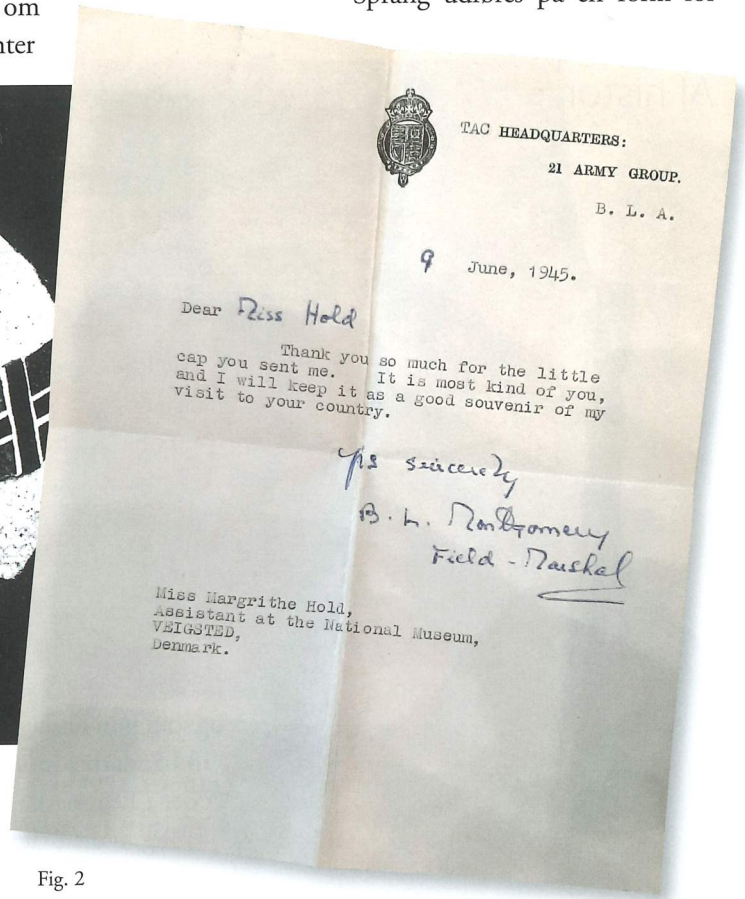


Fig. 2

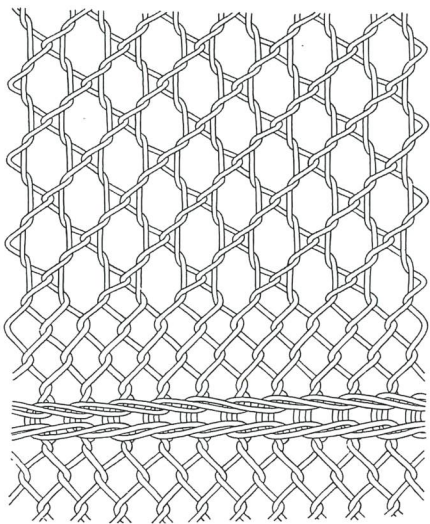


Fig. 0

ligger til højre for den arbejdende.”⁵

Den gamle fletteteknik sprang er kendt i Skandinavien siden bronzealderen, og det er ligeledes på disse kanter, at de ældste eksempler på teknikken er fremdraget. Foruden at være en meget gammel teknik, så synes den at have været i brug op til moderne tid i forskellige varianter.⁶ Teknikken var dog så sjælden og lidet udbredt ved midten af 1800-tallet, at man ikke kunne identificere dens forekomst blandt de i øvrigt velbevarede tekstiler fremdraget ved Borum Eshøj i 1871. Det var først efter, at Nationalmuseets arkæologer havde allieret sig med Charlotte Klein, forstanderinde ved Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder, og hendes elever, at man kunne reproducere teknikken. Det blev eleven Petra Godskesen (senere

gift Rump), der fik stillet til opgave at undersøge det sprangede tekstil fra Borum Eshøj, se fig. 5. Takket være dets gode bevaringstilstand, på nær en skade, der var pådraget ved flytning fra graven, var det hende muligt at konstatere, hvorledes det var fremstillet. Godskesen fremstillede herefter en reproduktion, der var del af Danmarks arkæologiske og antropologiske afdeling under Verdensudstillingen i Paris i 1889.⁷ Hendes opdagelse blev publiceret og benyttet i 1891 af mikroskopisten Bille Gram fra Steins Laboratorium, hvor tekstilet vises som et hårnet. Det var opdagelsen af nogle fejl i nettet, der gjorde det muligt for Godskesen at genskabe teknikken, om hvilket Hald har skrevet følgende:

Det var iagttagelsen af et Par Fejl i Maskerne, som forekommer dobbelt i lige stor Afstand fra Midten, der bragte Frk. Godskesen til at løse Spørgsmaalet angaaende den Methode, paa hvilken Nettet var dannet, nemlig ved en, ved Hjælp af to Pinde foretagen, Fletning af en Række lodret liggende Traade, der var udspændt mellem to parallelle Snore.

Halds interesse i sprang synes at udspringe af hendes arbejde med Nationalmuseets samling af bronzealder tekstiler, der blev udført i samarbejde med bronzealdereksperter H. C. Broholm i begyndelsen af 1930'erne og

udmundede i bogen Danske Bronzealder Dragter, såvel som artiklen ”To sprangede Textilarbejder i danske Oldfund”, begge udgivet i 1935. Det var desuden først med Skrydstrupfundet, at et nyt egekistefund indeholdende sprang blev gjort siden udgravningen af Borum Eshøj. Samme år ansøgte Hald Carlsbergfondet om midler til

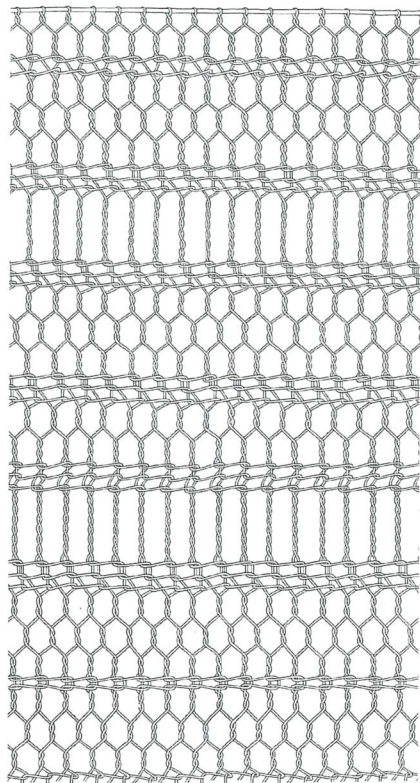


Fig. 5

en studierejse til England, Tyskland og Østrig, hvor hun ønskede at foretage analyser af koptiske tekstiler, hvor bl.a. sprang også forekom. Fonden bevilgede hende samme år 1000 kr. til rejseudgifter og 300 kr. til indkøb af instrumenter til at gennemføre analyserne. I ansøgningen skriver Hald om sit arbejde med sprang:

En Undersøgelse af det Materiale, der foreligger i udenlandske Museer vil derfor være af største Betydning ikke alene for mit specielle Arbejde angaaende dette Grænseområde mellem Væve- og Flettekunst, men for et eventuelt fremtidigt Arbejde med de Problemer, det hjemlige stof rejser.



Fig. 4

⁴ Politiken, 4. Sep., 1949

⁵ Hald: 1950, s.254

⁶ Hald: 1952, s. 192.

⁷ Müller: 1889, s. 16-17; Broholm og Hald: 1935a, s. 30.

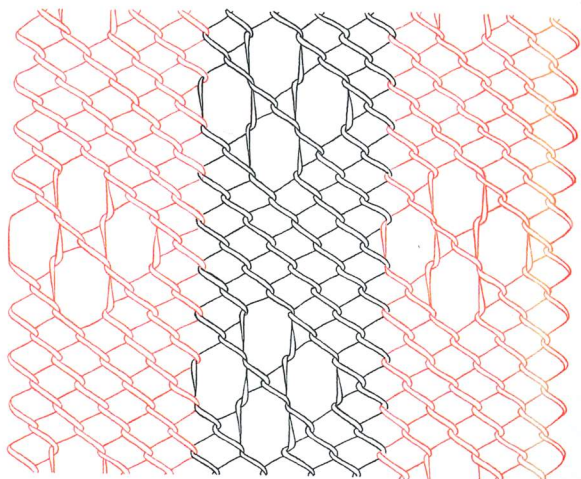


Fig. 6

Hendes opdagelser i det ægyptiske (koptiske) materiale blev inddraget i hendes doktordisputats, hvor det langt rigere og mere varierede udenlandske materiale blev sat over for de simple nordiske fund: *"Med hensyn til Mønsterrigdom og raffineret Udførelse staar de ægyptiske Arbejder ubestrideligt over de nordiske; men det er jo kun naturligt, at det største og rigeste Udvalg byder de fleste Variationer."* (Fig. 6) Teknikken var vidt udbredt i oldtiden, men de ældste (og, ifølge Hald, simpleste) fund af sprang stammer fra de nordiske lande, da de tidligste græske afbildninger af kvinder med fletterammer stammer fra 5. århundrede f.Kr. er langt yngre end de danske huer/hårnet fra bronzealderen.

Forskningsprojektet om Margrethe Hald på Center for Tekstiltforskning er ved at nå sin afslutning. Vores gennemgang af materiale i forskellige arkiver, særligt det righoldige materiale på Rigsarkivet i København og i Nationalmuseets Arkiv, har resulteret i en masse nye informationer om hendes liv og forskning. Under en gennemgang af én af kasserne på Rigsarkivet opdagede vi således, at Hald var medlem af Haandarbejdets Fremme i begyndelsen af 1960'erne, se fig. 7. Hvor tæt en forbindelse hun havde med HF, er endnu ikke klarlagt, men hendes store afskedsudstilling på Na-

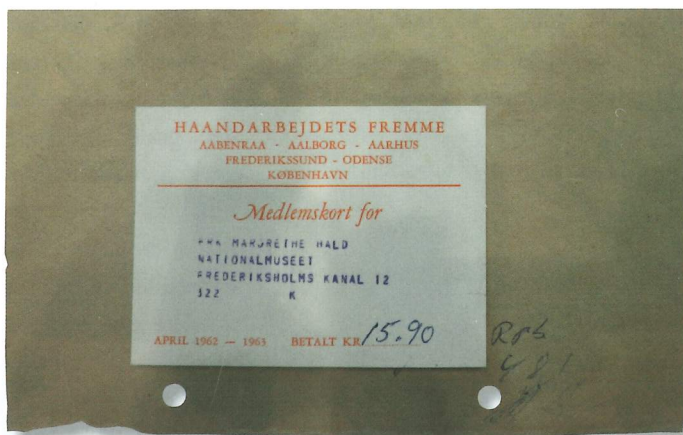


Fig. 7

tionalmuseet blev meget rosende anmeldt i en otte sider lang artikel i HF's medlemsblad i 1967. Det glæder os derfor at kunne udbrede kendskabet til dansk tekstiltforskningens grand old lady til medlemmer af Haandarbejdets Fremme ■

Denne artikel er skrevet med støtte fra Aage og Johanne Louis-Hansens Fond og Center for Tekstiltforskning, Københavns Universitet. Forfatterne takker leder af CTR og projektleder Eva Andersson Strand samt resten af Margrethe Hald-projektets advisory board for faglig sparring undervejs.

Man kan læse mere om forskningsprojektet "Tekstiltpioneren Margrethe Halds liv og virke: "En bitter Kamp for en Plads: Margrethe Halds vej fra assistent til verdenskendt" her: <https://ctr.hum.ku.dk/research-programmes-and-projects/margrethe-hald/>

Halds udgivne publikationer kan tilgås her: <https://ctr.hum.ku.dk/research-programmes-and-projects/previous-programmes-and-projects/the-margrethe-hald-archive-digitalization-and-dissemination/>

En online-udstilling om Halds rejser kan ses her: <https://www.traditional-textilecraft.dk/ancient-looms-revisited>

Litteratur

Broholm, H. C. og Hald, M. To sprangede Textilarbejder i danske Oldfund. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie. 1935a.

Broholm, H. C. og Hald, M. Danske Bronzealders Dragter. København. 1935b.

Gram, B. Undersøgelser af archæologisk Materiale udført i Prof. Steins Laboratorium. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. 1891.

Hald, M. Olddanske Tekstiler. København. 1950

Hald, M. Gamle Textiltekniker. Tidsskrift for Textilteknik 9. 1952.

Müller, S. Exposition universelle de 1889 a Paris: Exposition rétrospective du travail et des sciences anthropologiques: Danemark. Copenhagen. 1889

Nockert, M. & Possnert, G. Att daterer textilier. Gidlunds Forlag, 2002

Pauli Andersen, M. K. Udstillingen af oldtidsvæve på Nationalmuseet. HF's medlemsblad 4, 1966-67

Schreiber Pedersen, L. 2019. Heinrich Himmler og oldtidsvanterne fra Hviding, Levende Viden nr. 07, s. 42-50s.

⁸ Gram: 1891, s. 101-102.

⁹ Broholm og Hald: 1935a, s. 30.

¹⁰ Broholm og Hald: 1935a; Broholm & Hald: 1935b.

¹¹ Hald: 1950, s. 260.

¹² Carlsbergfondet: 1935.

¹³ Ibid.

¹⁴ Carlsbergfondet: 1935

¹⁵ Hald: 1950, s. 265.

¹⁶ Ibid., s. 280

¹⁷ Paulli Andersen: 1967, s. 30-38